

Nr 215.

Av herr **Dickson m. fl.**, om ökat anslag till understöd åt frivilligt försvarsarbete vid armén.

I årets statsverksproposition föreslår Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln, punkt 67, ett reservationsanslag av 450 000 kronor till understöd åt frivilligt försvarsarbete inom armén. I samband med detta anslagsäskande har statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, därtill föranledd av en framställning från chefen för armén, till behandling även upptagit frågan om det värnpliktiga befälets löneförmåner vid frivillig tjänstgöring och utbildning. Sådan frivillig tjänstgöring och utbildning kan avse *dels* tjänstgöring vid krigsmakten, som är nödvändig för genomförande av vissa övningar, *dels* sådan tjänstgöring vid krigsmakten, som utgör led i föreskrivna utbildningskurser eller som må ersätta vissa dylika, och *dels* sammanhängande kurser i militär regi enligt gällande utbildningsföreskrifter.

Över chefens för armén framställning har statskontoret yttrat sig avstyrkande under hänvisning till att det icke vore lämpligt att utbryta detta spörsmål ur sitt sammanhang med övriga försvarsfrågor, då 1945 års försvarskommitté även skulle enligt direktiven utreda frågor angående det frivilliga försvarsarbetet och medlemmarnas ekonomiska förmåner, samt till det förhållandet, att någon nedgång i deltagarantalet i den verksamhet varom här är fråga icke påvisats.

Gentemot statskontorets första grund för sitt avstyrkande kan framhållas, att försvarskommitténs verksamhet icke hindrat, att hemvärdet vid höstrikdagen 1945 fått frågan om hemvärnsmännens förmåner löst på ett mycket tillfredsställande sätt. Därest frågan om löneförmåner till arméns värnpliktiga befäl, vilket väl måste anses vara minst lika betydelsefullt som hemvärdet, då ju enligt 1942 års försvarsordning arméns krigsorganisation till väsentlig del just bygger på värnpliktigt befäl, snarast får även den en tillfredställande lösning, kommer det värnpliktiga befälet att känna sig försatt i en omotiverad undantagsställning, vilket kan medföra stora faror för anslutningen till det frivilliga försvarsarbetet och främst dess kurser. Hela denna fråga har, som den nu utvecklats, en psykologisk sida. Får värnpliktigt befäl den uppfattningen, att statsmakterna intressera sig mera för hemvärdet än för dem, kunna obehagliga konsekvenser uppkomma. Rättvisesynpunkten fordrar, att även det värnpliktiga befälet, vars fortsatta utbildning på frivillig väg kräver större tidsprestationer än hemvärnspersonalens, erhåller någon ekonomisk kompensation, som måste vara av det slaget, att den i varje fall icke är sämre än hemvärnsmännens.

Beträffande statskontorets andra skäl kan anföras, att det för Centralförbundets för befälsutbildning vidkommande icke föreligger någon nedgång be-

träffande antalet medlemmar, som äro värnpliktigt befäl, utan snarare tvärtom. Däremot är anslutningen till utbildningsverksamheten långt ifrån tillfredställande. Hela centralförbundets verksamhet, som är av fredskaraktär, måste byggas upp från grunden sedan beredskapen upphörde den 1 juli 1945. Detta organisationsarbete, som fått en god start, kommer att röna ett starkt bakslag och möta svårigheter, därest statsmakternas stöd bl. a. beträffande lönefrågan icke erhålles.

Statsrådet har för sin del i huvudsak anslutit sig till arméchefens framlagda förslag men tillråder en viss försiktighet i avvaktan på det resultat, vartill 1945 års försvarskommitté eventuellt kan komma. Under hänvisning härtill föreslår statsrådet ersättning under tjänstgöring men icke under utbildning »i vederbörande organisations egen regi». Detta sistnämnda torde bottna i en missuppfattning, ty all berörd utbildning sker i militär regi, vilket torde framgå av generalorder 859/1943. Visserligen äger centralförbundet anordna utbildning av här ifrågavarande slag, men då så undantagsvis förekommer, sker detta ändock i militär regi och efter de militära myndigheternas anvisningar.

Anledningen till att statsrådet tillråder ett avvaktande beträffande gottgörelse under utbildning synes vara de kostnader, som framdeles skulle komma att uppstå. I detta hänseende må följande anföras. Enligt inom arméstaben uppgjord kostnadsberäkning skulle hela kostnaden för nästkommande budgetår uppgå till ca 136 000 kronor och vid fullt genomförd organisation till ca 558 000 kronor. Dessa siffror äro beräknade efter värnpliktigas löneförmåner och gälla såväl tjänstgöring som utbildning av minst 3 dagars längd. Utgår man emellertid från den framställning, som centralförbundet i ärendet ingivit till Kungl. Maj:t och i vilken bl. a. hemställts om ekonomisk gottgörelse vid kurs av minst 12 dagars längd samt att i stället för penningbidrag daglön om 6 kronor utbetalas, varvid familjebidragen bortfalla, kunna ovan nämnda kostnadssummor avsevärt minskas. Kostnadsstorleken är då det gäller utbildningen helt och hållet beroende på avvägningen mellan fritidsutbildning och sammanhängande utbildning (lägerkurser). Det är endast vid den senare av 12—30 dagars längd, som ekonomiskt vederlag är en tvingande nödvändighet. Kostnaderna härför torde icke ens vid genomförd organisation behöva överstiga det belopp, som för utbetalande av daglön vid hemvärnet föreslås för nästkommande budgetår.

Den av statsrådet föreslagna daglönen å 6 kronor under 30 dagar föreslås bestridas av respektive organisationer och bör således kunna utgå ur till förfogande ställda statsanslag. Statsrådet finner någon ökning av bidrag för centralförbundets del icke behövlig. Därest statsrådets förslag vinner riksdagens bifall, kommer detta att medföra, att någon ersättning vid tjänstgöring i stället för repetitionsutbildning icke kan av ekonomiska skäl komma i fråga. Det enda tillfälle, då ersättningen kan tänkas komma att utgå, är under den tjänstgöring efter fullbordad kurs, som åligger sergeanter och löjtnanter för att erhålla befordran till respektive fanjunkare och kaptener. Antalet dylika kommer emellertid långt ifrån att motsvara behovet, alldenstund endast ett relativt

fåtal har råd att utan ersättning genomgå den 30-dagarskurs i form av sammanhängande utbildning, som är föreskriven.

Från försvarsdepartementets sida har tidigare gjorts gällande, att behovet av frivillig utbildning av värnpliktigt befäl nu omedelbart efter beredskapens upphörande icke för några år framåt skulle vara så trängande. Denna uppfattning är så till vida riktig, att full omfattning icke kan väntas förrän om 3—4 år. Däremot måste den frivilliga utbildningen komma i gång omedelbart, i annat fall kan hela systemet med värnpliktigt befäl rasa samman och arméns förordnandeföreskrifter sättas mer eller mindre ur tillämpning.

Som exempel kan anföras, att för krigsorganisationen erfordras ett visst antal värnpliktiga kaptener. Då denna grad nås vid 40 års ålder och utträde ur värnpliktsåldern sker fr. o. m. 48 år, bör således nyrekrytering ske av i genomsnitt 1/8 av hela behovet per år. Något uppehåll, därest man vill ha behovet någorlunda fyllt, är icke tillrådligt, och samma förhållanden gälla samtliga grader, fänriksgraden i detta sammanhang undantagen. Varthän det nuvarande systemet leder framgår av följande siffror. 1943/1944 genomgingo 462 värnpliktiga fänrikar omgång a av löjtnantskursen. Endast 87 fullbordade omgång b av samma kurs under 1944/1945. Ny omgång a för sistnämnda år gav endast 284 elever. Motsvarande siffror för sergeantkursen äro omgång a 1943/1944 557, omgång b 1944/1945 93 och omgång a sistnämnda år 256. Hur kan detta komma sig? Krigströttheten spelar givetvis in, men den förnämsta anledningen är att folk icke har råd att genomgå den sammanhängande utbildningen om 30 dagar utan någon som helst ersättning. Det kan här observeras, att omgång a omfattar 90 timmar eller 15 dagar samt omgång b 30 dagars sammanhängande utbildning.

Det är vidare att märka, att det värnpliktiga befälet kommer vid försvarsberedskap, mobilisering och krig att utgöra huvuddelen av det befäl, som skall föra kompani eller motsvarande förband och framför allt de lägre enheterna. Det är således av största betydelse, att detta befäl står kvalitativt högt och hålles à jour med utvecklingen.

Det värnpliktiga befälets utbildning till befäl sker i samband med den obligatoriska värnpliktstjänstgöringen. Sålunda erhålla ca 30 % av hela värnpliktskontingenten befälsutbildning, varigenom erhållas såväl officers- som underofficers- och underbefälsutbildade.

Den obligatoriska utbildningen kompletteras med frivillig utbildning. Vidmakthållandet av befälsförmågan för bibehållandet av ett förordnande, vilket i regel gäller i fyra år, och ökandet av befälsförmågan för erhållande av befordran sker helt och hållet på frivillighetens väg. Detta gäller samtliga ovan nämnda kategorier.

Därför föreslås, att tills vidare intill dess 1945 års försvarsutredning fått tillfälle fatta ståndpunkt i denna fråga en daglön av 6 kronor — liksom vid hemvärdet — må utgå jämväl vid frivillig sammanhängande lägerkursutbildning, dock av minst 12 i stället för vid 3 dagars längd under högst 30 dagar per

år, samt att för detta ändamål såsom bidrag anvisas för budgetåret 1946/1947 ett med 50 000 kronor förhöjt anslag under ifrågavarande titel. Detta anslag bör anvisas centralförbundet att användas för utbetalande av denna daglön efter samråd med chefen för armén och efter dennes anvisningar till deltagare i frivilliga utbildningskurser av ovannämnda slag och vid frivillig tjänstgöring. Från tidigare anslag under denna punkt förefinnes en reservation på just detta belopp, vilket nu lämpligen kan disponeras för detta ändamål.

En dylik daglön spelar visserligen icke så stor roll för den ekonomiskt välsituerade deltagaren i nämnda kurser. Värnpliktigt befäl tillhör emellertid endast till en mindre del denna kategori. För hantverkare, arbetare och med dem i inkomsthänseende likställda, vilket utgöra den större delen av det värnpliktiga befälet, officerare, underofficerare och framför allt underbefäl, är en dylik ersättning helt enkelt förutsättning för deltagande i den frivilliga utbildningen och är sålunda av den största betydelse. Det är just dessa samhällsgruppers medverkan i det frivilliga försvarsarbetet, som därigenom möjliggöres, och detta är en nödvändighet för försvarsorganisationens fulla utbyggnad. Finnas vissa kvalitetsfordringar på det värnpliktiga befälet, måste också ordnas så, att alla kunna hava möjlighet att förvärva dessa. Såsom ett exempel på den sociala sammansättningen av de värnpliktiga, som undergå officersutbildning vid krigsskolan å Karlberg, kan anföras, att sedan antalet fast anställda frånräknats inemot 50 % av de övriga tillhöra kategorien hantverkare och arbetare eller likställda. Denna procentsiffra stiger kraftigt beträffande underofficers- och underbefälsutbildade. Härtill kommer att återstående procenttal ingalunda i full utsträckning tillhöra de ekonomiskt välsituerade.

Man strävar nu efter att få ett demokratiskt försvar. Ett av de bästa medlen härför är otvivelaktigt att giva den största gruppen av arméns befäl vid mobilisering och krig — det värnpliktiga befälet — sådana villkor och förmåner, att det även under fred kan giva sitt frivilliga intresse utlopp utan alltför stora ekonomiska hämningar. Det är sålunda ett demokratiskt krav, att den ekonomiska frågan snarast löses på det sätt, som här föreslagits.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, fjärde huvudtiteln, punkt 67, armén: understöd åt frivilligt försvarsarbete, måtte anvisa ett med 50 000 kronor förhöjt reservationsanslag, vilken summa skall ställas till Centralförbundets för befälsutbildning disposition för att på sätt ovan föreslagits möjliggöra utbetalandet av daglön å sex kronor till i frivilliga utbildningskurser om minst 12 dagars längd och i frivillig tjänstgöring deltagande värnpliktigt befäl.

Stockholm den 23 januari 1946.

James I. A. Dickson.

Carl Lindberg.

Fritz Persson.